

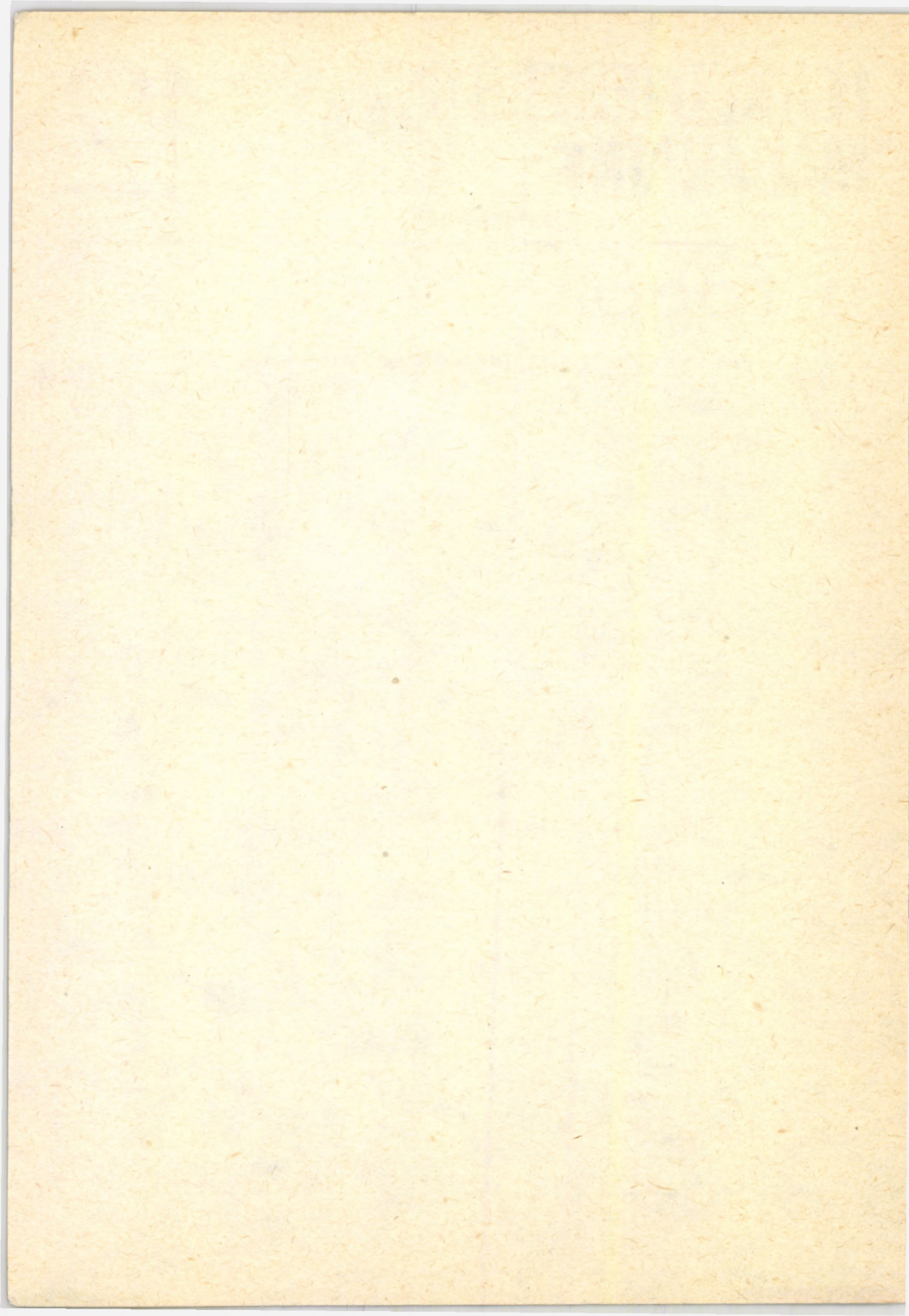
LEGKEDVESEBB MADARAINK

12.

a fogoly

A FOGOLYVÉDELEM ÉVE

A Magyar Madártani Egyesület az 1987-es évet a fogolyvédelem évének nyilvánította. Amikor a fajra esett a választásunk, – a madárvédelem érdekeinek szem előtt tartása mellett –, nem titkolt célunk volt az is, hogy közös célt, közös munkát, összekötő kapcsot találjunk a vadászokkal, vadgazdálkodókkal. A fogoly sem nem védett, sem igazán vadászható madár, hiszen csak ott lőhetik, ahol kibocsátások is vannak. Az ország többségben levő vadgazdasági egységeire ez nem jellemző, így fenntartása valóban csak a lelkiismeretre, a vadat igazán féltő vadgazda jóérzésére van bízva.

A közös munka érdekalapját, a faj megmentésére irányuló kísérleten túl az is motiválhatja, hogy a fogoly érdekében tett intézkedések (elsősorban élőhelyvédelem és etetés) ugyanúgy szolgálják az apróvad (fácán, mezei nyúl) érdekeit, mint a védett, elsősorban énekesmadarak szükségleteit.

Ezért is szükséges, hogy keressük és megtaláljuk egymást, hiszen nem frázis az, hogy érdekeink egybeesnek, s közös munka a jobb megértést is meghozhatja.

AMIT A FOGOLYRÓL TUDNI KELL

A fogoly a tyúkfélék rendjébe (Galliiformes) a fácánfélék családjába (Phasianidae) tartozik. A nemzetségek 3 faja él a Földön, 1 Európában és 2 Észak-Ázsiában. A hazánkban is előforduló fajt az elterjedési területén belül tapasztalható szín- és méretbeli eltérések következtében a tudósok több alfajra bontották. A mai elfogadott alfajszám 8.

A Magyarországon élt törzsalak (*Perdix p. perdix*) testméreteiről Nagy Emil több mint 10.000 madáron végzett vizsgálatai alapján kaphatunk képet. Eszerint a két ivar méretadatai a következő középértéket adták:

	Kakas	Tyúk
Testtömeg	0,352 kg	0,343 kg
Szárnyhossz	151,9 mm	152,4 mm
Farokhossz	86,9 mm	86,7 mm
Csüdhossz	49,4 mm	49,2 mm
Csüdszélesség	6,6 mm	4,6 mm

A színbeli jellemzőkről általában annyit, hogy a kakas és a tyúk olyannyira hasonlítanak egymásra, hogy igazából csak kézbevéve lehet megkülönböztetni őket.

Mindkét nemre jellemző az arc és a torok rozsdabarna színe, s a sötétbarna fülfedők. A felső test, különösen a farcsíkon és a felső farkfedőkön feketés és vörös haránt rajzolatokkal mintázott. A mellközepén jellemző a barna patkó alakú folt, mely a tyúkoknak is több mint felénél megtalálható. A szélső faroktollak vöröses, a középsők szürkés barna árnyalatúak és ugyancsak harántszívekkel tarkítottak. Csőre csibekorban sárgás hússzínű, fiatalon szarufekete, az idős madaraknál zöldes-szaruszínű. A csibék lába ugyancsak sárgás-hússzínű, a fiataloké sárga, az év végére pedig már szürkés színezetű, de a talpak

továbbra is sárgák maradnak. Szeme barna, körülötte lévő csupasz bőr a fiataloknál szürkés, az egyéves madaraknál halványvörös, az időseknél karminvörös. A kakas és a tyúk elkülönítésére kézben az alábbi bélyegeket kell megfigyelnünk:

1. A kakas szárnyfedő tollain és válltollain a tollcséve mellett kétoldalt keskeny sárgás csík húzódik, keresztcsíkok nincsenek rajta; a tyúknál az említett tollakon 2–3 ugyancsak sárgás keresztcsík látható.
2. Bizonytalanabb bélyegek is vannak, ilyenek például, hogy a kakas fején vörösbarna, a tyúkén fehéresszürke rajzolat van. A kakas tollazata általában élénkebb, vörhenyes, a tyúké szürkébb, de a hát tollazata tarkább a rejtőzés miatt. Ismételten meg kell jegyeznünk, hogy a mellpatkó nem elkülönítő bélyeg, mert a tyúkoknál is több mint 50 %-ban meglelhető.

A pelyhesek sárgás színűek, felül feketén, barnán foltosak. A fiatalok barnás és féhéres hosszanti hasi csíkozással tünnek ki.

A kormeghatározáshoz egyetlenegy fogódzónk van, s ez a 9. és 10. elsőrendű evező hegyének formája. A fiatal madarak 9–10. evezőtolla hegyes, az öregeké pedig lekerekített. Mivel mindkét tollat a madár először a 13–14 hónapos korban cseréli le, szeptember táján e bélyeg alapján 3 korosztályt lehet egy fogolyállományban meghatározni. Nevezetesen az azévi, az előző évi fiatalokat és az ennél idősebb madarakat.

KÖVESSÜK NYOMON A FOGOLY CSALÁD ÉLETÉT!

A fogoly családokban, vagy kisebb–nagyobb csoportokban vészeli át a telet. Mozgáskörzete még ekkor sem nagy, néhány négyzetkilométer. E táplálékingséges időben megnövekszik a csapatok nagysága, s sokszor nagyobb távolságokat is bejárnak. A madarak zöme azonban nem hagyja el a születése (vagy a kibocsátás) helyének környékét. Angliában például 1040 jelölt madár többéves ellenőrzése alapján megállapították, hogy csak 41 pd. hagyta el a 400 ha-os ellenőrzött terü-

letet, s ebből csupán 2 távolodott 8 km-nél messzebbre. Dániában azt tapasztalták, hogy a madarak mintegy 80 %-ban 2 km-es körzeten belül maradnak. Csehszlovákiában ugyanez az érték 90 % fölött alakult. Vannak azonban a szabályt erősítő kivételek is. Dániában 17 km-re, Csehszlovákiában 76 km-re, Olaszországban 139 km-re találtak meg gyűrűs foglyot, a szülőhelyéhez képest.

A fogolycsapatok enyhe teleken már januárban, általában viszont februárban/március elején kezdenek felbomlani. Ha ismét fagyos, vagy havas idő következik, újból összeállnak a csapatok.

A fogoly monogám, azaz egynejű madár. E – korunkban mindenképpen tiszteletre méltó – adottsága meghatározza további életfolyamatait. A csapatok felbomlásával a tyúkok választanak maguknak párt, és pedig sohasem a saját, hanem mindig egy szomszédos csapatból. Ennek oka és magyarázata a beltenyésztettség elkerülése. A párválasztást azonnal követi a revirfoglalás. A február/márciusi revirfoglalás nem jár különösebb harccal, a revir nagysága is az élőhely és az állomány-sűrűség függvénye. Viszonylag kis helyen megfér egymással több fogolypár is. A párbaszakadást és a revirfoglalást követően megkezdődik a dürgés, mely nem hasonlítható sem a fácán, méginkább nem a tűzok dürgéséhez. A fogolykakasnak nincs kifjezett dürgési játéka, hangja. Nyakát előrehajtja, szárnyait leengedi, s így szalad neki a tojónak. Legfeljebb körbefutja! Ekkor történik a pázás is. A fészket csak a tyúk építi. Egyes megfigyelések azt mutatják, hogy előre több fészkekmélyedést is elkészít, s azok közül a legalkalmasabbat választja ki. A fészkelőhely megválasztásában előnyben részesíti az olyan vegetációkat, melyek már télen is rendelkezésre állnak, s melyek biztos kilátást nyújtanak. Ez utóbbi fontos a védelem, s ugyanakkor a másik pártól való optikai elhatárolódás szempontjából. Előnybe részesíti a mesgyék, út, árok és csatorna-partok, cserjések és erdőszélek fedettségét. Ha monokultúránkban találjuk, akkor mindig ragaszkodik a szegélyekhez. Fészkelőhelyének kiválasztására a legrepresentatívabb adatokat Hell Pál közli a mi Kisalföldünkkel közvetlenül határos Nyugat-Szlovákiából. 1.358 fészek megoszlása következő volt:

Here és lucerna	30,8 %
Utszél, árokrézsü	20,7 %
Takarmánykeverékek	19,5 %
Rét, gyepek	10,0 %
Fásítások, remizek	9,4 %
Gabonatóblák	9,4 %
Egyéb	0,2 %

A fészkek egy gondosan kibélelt talajmélyedés. Külső átmérője az említett vizsgálatok szerint 14–29, belső átmérője 10–20, mélysége 4–11,5 cm. Fészkekanyagként a fészkek környékén fellelhető, előző évi növényzet szár és levéldarabjai jöhetnek szóba. A remizekben, kaszálatlan gyepeken található fészkek ezért gazdagon béleltek, a gabonában levőkben pedig csak néhány gyomnövény, ill. gabonalevél található. A fészkek peremébe sokszor – hevenyészve – növény szárazakat, tollakat is beépít, utóbbiakat inkább a kotlás során. A sűrűbb növényzetben található fészkekhez világosan kivehető „váltó”, bejárat vezet. Tojásai erősen hegyesedők, körte formájúak. Héjuk síma, közepeken fényes, egyszínű halvány olajbarna. Ismertek azonban a zöldestől a barnásszürkéig, ritkán a barnásfeketéig, vagy sötétbarnáig terjedő színskálájú tojások is.

A tojásméretek:

Magyarországon:	nagyság:	36,35 x 27,55 mm
	tömeg:	10–19 g
	tojás index:	1,20–1,50; átl.: 1,29
Csehszlovákiában:	nagyság:	34,99 x 26,46 mm
	tömeg:	9,99–14,61 g

A fészkek alj nagysága (8)–10–20–(24). Az átlagos fészkek alj nagyság északról dél és délnyugat felé haladva csökken. Ime a példák:

Ny.-Finnország	18,3
D.-Finnország	16,9
Dánia	15,9
Csehszlovákia	15,0
Anglia	14,9
Magyarország	14,7
Hollandia	14,6
Svájc	14,5

A fészekalj nagyság a szaporodási időszakon belül is változik. Angliában az első fészkeknél 15,4, a sarjűfészkeknél 12,5 volt az átlag. A tyúk korosodásával egyre kevesebb tojást rak. A fogolynak évi 1 költése van, mely április közepén kezdődik. Az első 10 kotlási nap során történő fészekaljpusztulást követően 1, vagy 2 sarjűfészkelése is lehetséges. Mindez szeptemberig is elhúzódhat. A tyúkok egy része viszont nem rak sarjűfészket.

A tojásrakás mindjárt a fészek elkészülte után megkezdődik. Két tojás lerakása közötti idő 1,1–1,5 nap lehet. Amíg a befejezetlen (nem teljes) fészekaljokban a tojások gyakran egymás fölött fekszenek, addig a kotlás folyamán mindig egy rétegben rendezettek. A tojásrakáshoz a tyúk 9,30–15,00 óra között keresi fel a fészket és átlagosan háromnegyed órát tölt rajta. A nem teljes fészekaljat már kis zavarásra is elhagyja. Az utolsó tojás lerakását követően azonnal, vagy 1 nap kihagyásával megkezdődik a kotlás. Csak a tyúk üli a fészket, a kakas a közelben állandó őrséget tart. A kotlás folyamán a tyúk, — a kakas által kísérve —, napi 2–5 alkalommal szünetet tart 7,30–21,15 között, összességében 15–155 perc időtartamban (FANT vizsgálatai). A 2. tojás lerakása után a költési szünetekben a fészket a fészekanyaggal betakarja. Ha visszatér a fészkekre, az utolsó métereket mindig futva teszi meg, közvetlenül arra sohasem száll rá. A tojásokat rendszeresen forgatja. Az első tojás kipattanásától számítva 15–(28) órán belül valamennyi csibe kikel. Ezt megelőzően is, de főleg ebben az időszakban a tyúkot szinte nem lehet a fészekről lezavarni. Ilyenkor szokott a ragadozók és a munkagépek áldozatává válni. Közvetlenül a kelés előtt a kakas a fészkekhez megy, s az utolsó időszakot a tyúk mellett tölti. Az első kikelt kis csapatot takarásba vezeti, s ott várja meg, míg a tyúk is megérkezik a család később kikelt részével.

A csibék a kelés pillanatától kezdve igen aktívak, azonban az első 24 órában sem táplálékot, sem vizet nem vesznek fel. Ezt követően a kakas és a tyúk együtt vezeti a családot, melyben a kakas feladata elsősorban az őrködés. A csibék gyorsan fejlődnek, kéthetes korban már repülősek, az ötödik héten már az önálló életvitelre is képesek. Mindezek ellenére — mint azt már említettük — családi kötelékben, vagy nagyobb közösségben maradnak a tél végéig.

NEM A PUSZTÁK MADARA

Kevesen tudják és gondolják végig azt, hogy a fogoly bár eredetileg az erdős pusztákat, s bizonyos fajta mocsaras vidékeket lakta, fokozatosan igazi mezei madárrá, sőt a mezőgazdasági kultúrát követő fajjá vált. Szederjei Ákos és Studinka László ezt a következőképpen fogalmazták meg: „. . . nagy kiterjedésű legelőkön, réteken, sivár, parlagon hagyott területeken nem él nagyobb tömegben. Jellemzők erre a hortobágyi nagylegelők, a hansági rétságok, a Duna–Tisza közti futóhomokos területek, stb., ahol csak ritkán fordul elő a fogoly. A múlt század közepétől kezdve a mezőgazdasági kultúrák fejlődésével és terjedésével együtt terjedt és szaporodott a fogoly is . . .” Mindezt számadatokkal is alátámaszthatjuk. Fogoly esetében a teríték és az állománysűrűség nagysága között – a vizsgálatok szerint – szoros összefüggés van. A múlt század végén fogolyterítékünk 52 %-a a Dunántúlról, 32 %-a a Duna–Tisza közéről származott. Tehát csak a maradék 16 %-on osztozott a Tiszántúl, Felvidék és Erdély. Friedrich (Bertóti) István 1938/39-ben még mindig a Kisalföldön találta a legnagyobb fogolysűrűséget. Nógrád, Hajdú, Csongrád, Bács és Baranya megyékben, Békés nyugati területén, illetőleg Somogyban és Zemplénben volt a legritkább a fogoly. Az említett időszakban pedig éppen ezek a kiváló foglyos területek voltak az ország legjobb mezőgazdasági területei, tehát az emberi hatásoknak leginkább kitettek.

A mezőgazdasági kultúra követés és ennek felismerése volt az oka és indítéka annak, hogy a XIX. század végétől századunk 30-as éveigi, a statisztikai adatok szerint mintegy 300.000 foglyot telepítettek a Kárpát-medencéből és Csehországból az Amerikai Egyesült Államokba és Kanadába.

A prérók feltöltése következtében az alkalmazkodásra képtelen prérityúkféléket akarták pótolni a szürke fogollyal. Az amerikai–angol szaknyelvben a foglyot azóta is magyar foglynak (Hungarian partridge) nevezik. A telepítés fényesen sikerült.

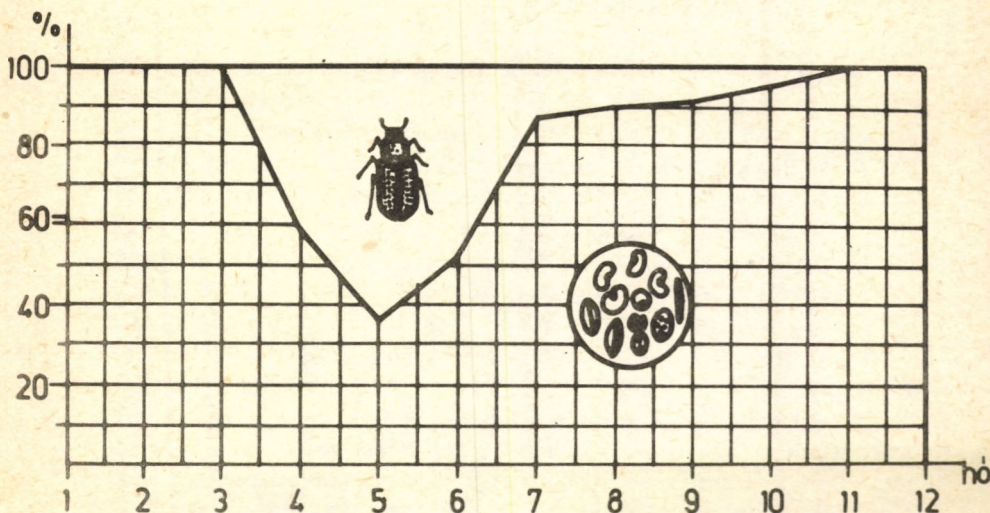
A korábban említett mezőgazdasági területeken elsősorban a hagyományos, – s nem a kultúrsztyepp jellegű, többszáz hektáros táblákból álló – vidékeket kell értenünk. Az egykori

mezőgazdasági területek mezsgyéekkel, utakkal, árkokkal elválasztott, erdőfoltokkal, fa- és cserjecsoportokkal-, sávokkal tarkított, gazdag, összetett szerkezetű vidékek voltak, ahol a fogolynak minden élettevékenységéhez biztosítottak voltak a feltételek. A hazai, az európai, de az amerikai szakirodalom szerint is a felsorolt mikroélőhelyek megléte nagyon fontos a fogoly megmaradása (fészkelés, telelés) szempontjából. Napjainkban viszont éppen ezek a mikroélőhelyek fogynak egyre inkább. A 60-as években a lendületet kapott mező- és legelővédő fásítások, erdsávrendszerek részben még pótolták a korábban felszámolt területeket, de a mezőgazdaság intenzív korszakában, a nagy táblák kialakításával mindezek lassan–lassan megszűntek. Ezzel magyarázható, hogy a Kisalföld, vagy Békés és Csongrád megye csernozjom területei többé–kevésbé elnéptelenedtek.

Napjainkban a racionális földhasznosítás és a melioráció keretében végzett munkák jelentik a legnagyobb veszélyt az élőhelyek, ezen keresztül a fogoly és más fajok számára.

A „BOGARAS” MADÁR

A fogoly mindenevő, de étlapján idényenként változik a növényi és állati eredetű táplálék aránya. Magyarországon először az 50-es évek elején végeztek nagy mennyiségű gyomortartalom nyugvó (1.007 begy és gyomor) vizsgálatot a fogoly táplálkozására vonatkozóan. Vertse–Zsák–Kaszab megállapították, hogy novembertől márciusig a fogoly kizárólag növényi táplálékon él. Miután áprilisban megindult a rovarélet, hirtelen 41,6 %-ra ugrott az állati eredetű táplálék fogyasztása. A csúc 63,3 %-kal májusra esett, majd folyamatosan csökkent, s szeptemberben 9,9, októberben 3,9 %-ot tett ki. Ezzel szemben Brüll az NSZK-ban július hónapban 8,0 %-os értékkel rögzítette a maximumot. Angliában Middleton és Chitty szintén a nyári időszakban, de csak 11,8 %-ban határozta meg a rovarfogyasztást. Valamennyi vizsgálat a fogoly szempontjából még viszonylag problémamentes időszakban készült, tehát összehasonlítási alapként szolgálhat a jövőt tekintve.

Érdekes megemlíteni, hogy az angol vizsgálatok a 30-as években voltak, a német pedig a magyarral szinte egyidőben. Ennek ellenére Magyarországon a rovarfogyasztási csúcs mintegy hatszor magasabb volt, mint másutt. Magyarországon a 60-as években Nagy Emil vizsgálta a fogoly táplálékát, s ugyancsak döntően növényevőnek találta, rovarfogyasztásáról pedig megállapította, hogy annak legnagyobb részét a szántóföldi növények rovarkártevői teszik ki.

A rovarfogyasztás kiemelkedően fontos a csibék esetében, melyek életük első periódusában kizárólag rovertáplálékon élnek. Janda csehszlovákiai vizsgálatai szerint ez az időszak mintegy 20 napos korukig tart, ezt követően kerül előtérbe a növényevés.

Későbbiekben – elsősorban az őszi–téli időszakban – a gyommag fogyasztása a jelentős, mellyel gazdasági szempontból megítélve hasznot is hajt. A gyomirtás elterjedésével bizonyos területeken e táplálék forrása is lecsökkent.

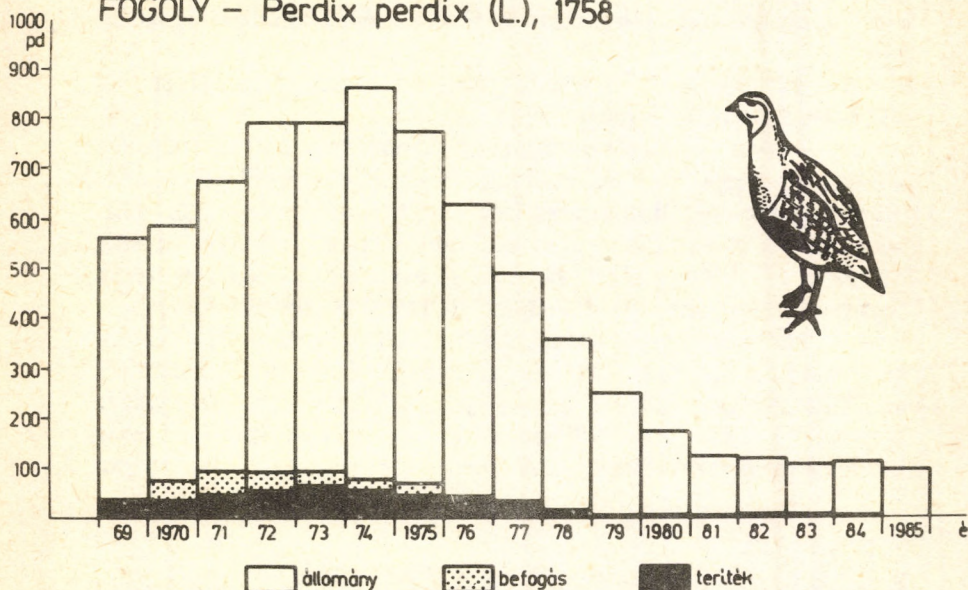
ÚTON A KIPUSZTULÁS FELE

Száraz számokkal lehet csak fogolyállományunk alakulását jellemezni. Nézze el hát az olvasó ezt, de a vészes csökkenés mértékét csak így bizonyíthatjuk. Az állománybecsléseket egykor nem alkalmazták, ezért csak a lelövési statisztikákból tudunk a régi korok állományaira következtetni. Adalékként elég, ha annyit mondunk, a század első évtizedében volt olyan év, hogy 1 milliónál több foglyot lőttek a történelmi Magyarországon. 1935/36-ból származó állományfelmérés szerint másfél millió fogoly élt mai határainkon belül. Még 1963-ban is meghaladta a becsült érték a 600.000 pd-t. A 70-es évek elején is megvolt ez a mennyiség, s ezért a hosszú távú vadgazdálkodási tervekben az évtized végére 1,1 milliós fogolyállomány elérése volt a cél. Kezdetben szép és folyamatos emelkedés volt tapasztalható. 1974-ben például 858.000 volt a tavaszi törzsállomány. Ezt követően azonban 1980-ig évente mintegy 100.000-rel apadt az állomány, s 174.000 pd-ra csökkent. De ez sem volt elég! Reménykedtünk, hogy 100.000 pd fölött stabilizálódik az állomány. 1984-ben szerény, 2.000 pd-os emelkedés be is következett. Az 1984/85-ös, az 1985/86-os telek ismét visszavetették az állományt. 1985-ben a kritikus 100.000 pd alá süllyedt, 1986-ban pedig csupán 74.000 egyedet számláltunk. Az utolsó, 1986/87-es kemény tél hatását, csak sejthetjük, a kézirat elkészültéig újabb adataink még nincsenek.

KERESSÜK AZ OKOKAT!

A fogolyállomány csökkenését általában egy-egy tényező negatív hatásával magyarázzák. Valójában szerencsés helyzetben volnánk, ha ez így lenne. Egy tényező kiküszöbölése, ha nem is lenne egyszerű, de könnyebb lenne. Sajnos, mint általában a természetben minden, sok tényező eredőjeként könyvelhetjük el fogolyállományunk csökkenését. Ezek egy része a külső környezettel (élő- és élettelen) más része a belső környezettel, azaz a populáció szerkezetével függ össze.

FOGOLY – *Perdix perdix* (L.), 1758

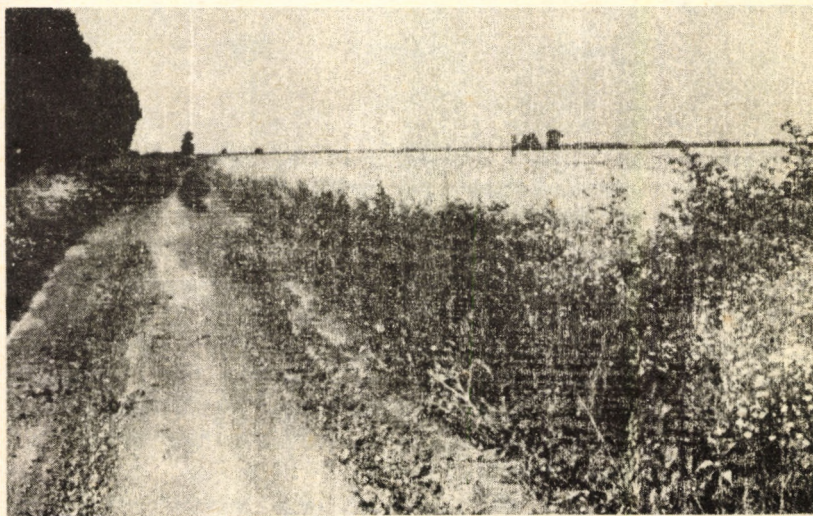
Sokan a vadászatot hibáztatják az állománycsökkenésért. Ha a mellékelt ábra becsült, lőtt, valamint befogott arányát nézzük, akkor érzékelhető, a vadászati leterheltség nem okozhatta a csökkenést. Igazolja ezt az is, hogy a fogoly 1978 óta gyakorlatilag alig vadászott, s kedvező fordulatot ez az intézkedés sem hozott. Felvetődik a táplálékhiány kérdése is. Itt is azt tudjuk mondani, mint amit a tüzokról szóló füzetben leírtunk. (Hiszen hasonló életterben él a két faj). Több vizsgálat bizonyította, hogy az izeltlábú táplálékbázis az alföldi jó foglyos vidékeken a mezőgazdasági területeken lényegesen nagyobb, mint az ősgyepeken.

Ha sem a vadászat, sem a táplálékhiány nem ludas a dologban, akkor miben kell a hibát keresnünk? Elsősorban abban, hogy ma fogolyállományunk – mint azt Sterbetz István kifejtette – annyira lecsökkent, egyes populációi annyira szétszó-

ródtak, elszigetelődtek, hogy az a szaporodási lehetőséget kizárja, vagy génsodródást okoz. Ezt az alapigazságot azonban igazolni kell.

A „kárláncolatot” mely a jelenlegi helyzetet előidézte az alábbiakban adhatjuk meg.

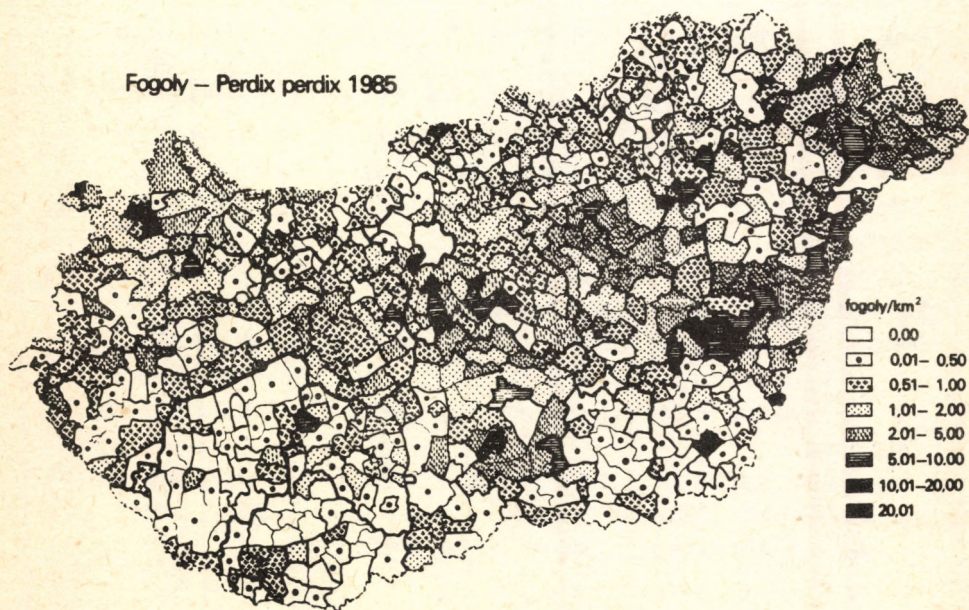
A magyar fogolyállományra a legérzékenyebb csapásokat a kemény telek mérték, melyek elképzelhetetlenül nagy állományagság- és állománysűrűség csökkenést idéztek elő. Sterbetz István is ezt tartja alapvető tényezőnek. A kérges, vastag hó és nagy hideg miatt az 1928/29-es, ill. 1941/42-es telek fogolyállományunk 90–95 %-át elvitték. A regeneráció, – a viszonylag nyugodtabb mezőgazdasági környezet miatt – azonban megtörtént, bár azt eredményezte, hogy a Dunántúlról az Alföldre tevődött át a fogoly „székhelye”, s mennyisége szerényebb lett. Az 1970-es évek közepén a mezőgazdaság intenzív szakaszba lépett. A mezőgazdasági kultúrák ugyan

kedvezőek voltak a fogoly számára, de ugyanakkor a csendesecek, erdősávok kiirtásával megszüntette érintetlen mikro-élőhelyeit is. S a búvóhelyek nyújtotta védelmet az egyébként előnyös táplálkozási feltételek nem tudták pótolni. Ez a tény a repopuláció folyamatos kiesését okozza, mely egyértelműen állomány- és állománysűrűség csökkenéséhez vezet.

Többször említettük az állománysűrűség kérdését. Miért olyan fontos ez? A fogoly párválasztásáról tudjuk, hogy a szomszéd csapatból választ magának párt. Azt is tudjuk, hogy mozgáskörzete 1–1,5 km-es átmérőjű területtel jellemezhető. Van tehát egy kritikus állománysűrűség, mely esetében a csapatok olyan távol kerülnek egymástól, hogy a párválasztás már nem történhet meg. Számításaink szerint ez a 2 fogoly/km²-es sűrűség. 1985-ben Magyarország csaknem 800 vadgazdálkodási egységéből mindössze 145 volt ilyen. Számuk 1986-ra lényegesen csökkent.

Fogoly – *Perdix perdix* 1985

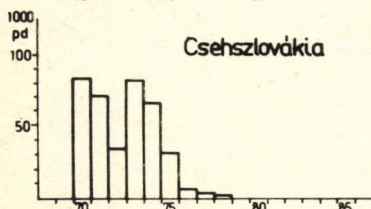
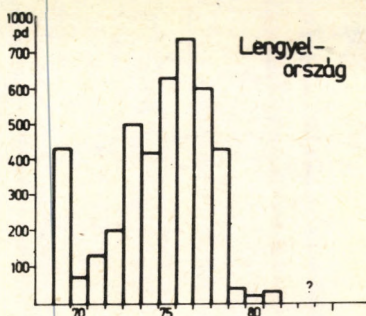
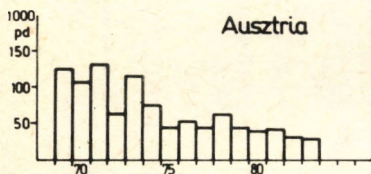
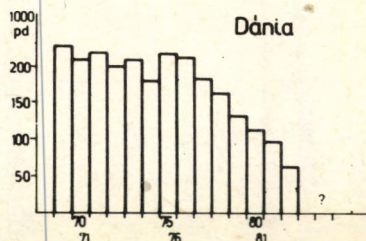
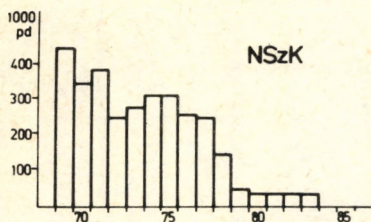

A többi területen vagy nincs fogoly, vagy a 2 pd/km²-es kritikus érték alá esett. Ha alacsony a sűrűség, akkor két dolog játszódhat le. Vagy a madár belső kioltó mechanizmusai akadályozzák meg a párosodást és egyáltalán nem lesz szaporulat. Ez gyors állománycsökkenést, végül kipusztulást okoz. Vagy ha rokonházasságok alakulnak ki, akkor a beltenyésztettség jelei mutatkoznak (albinizmus, csökkenő reprodukció, stb.). A folyamat nem radikális, „csak” lassú kipusztuláshoz vezet, az eredmény tehát ugyanaz.

Mindezekkel a folyamatokkal, tehát elsősorban a környezet elszegényedésével (eltartóképeségének csökkenésével) együtt viszont nőtt a kibocsátott fácánmennyiség. E nálunk nem őshonos faj korábbi megfigyelések szerint is konkurrens foglyunknak. Vizsgálatok konkrétan nem folytak e téren, de a tények feltételezni engedik, hogy erős niche-átfedés van a két faj között (fészkelőhely, táplálék, stb.) Ez megfigyelhető a magyar faunában az őz–mezei nyúl, szarvas–őz viszonylatban is. Mindezek mellett a milliós fácánkibocsátások mellett meg szoktunk feledkezni azok egészségügyi hatásairól is. A fácán gyógyszerrel védve, sokszor azonban az utolsó kezelést kihagyva kerül ki a területre. Ez elég (ha nem is optimális) időleges megmaradáshoz, de ugyanakkor az azonos élettérben élő más fajokat megfertőzheti (etetők, porfürdő, stb.) mert azok nincsenek „felfegyverkezve” a kórokozók ellen. Napjainkban a Közép-Európa szerte megroppant fogolyállományok egyik fő veszélyforrása véleményünk szerint a nagy tömegű fácánkibocsátás.

Arra, hogy a fogolyállomány csökkenése nem magyar jelenség, szolgáljon bizonyásgul néhány ország állományalakulási diagrammja.

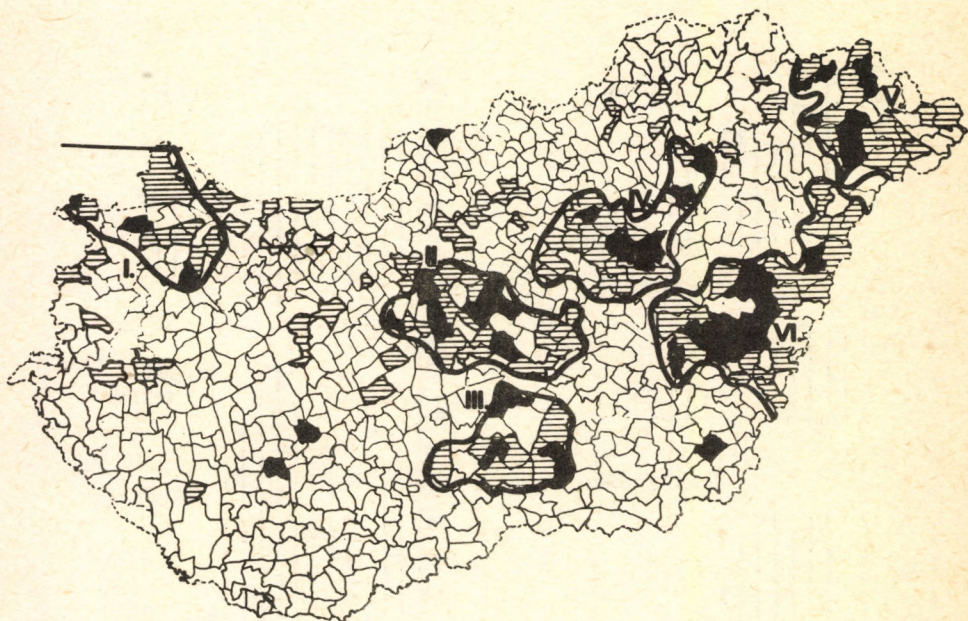
Mindez azt jelenti, hogy be kell törödnünk a megváltoztathatatlanba? Hogy a „magyar” fogoly lassan csak állatkeretekben lesz látható? Bízunk benne hogy nem!

MIT LEHET TENNI?

Mivel 4 fő kérdést jelöltünk meg (a hideg telek objektív hatásával együtt) feladatunk is 4-es.

1. *Az élőhelyek javítása:* Szerencsére napjainkban ismét előtérbe kerül az erdősávok telepítésének szükségessége. Igaz elsődlegesen a termőföld-védelmi céllal, de megfelelő cserjésítéssel foglyunk és természetesen énekes madaraink számára is megnöveljük velük az esélyt a fennmaradásra.
2. *Fogolytelepítések:* Sajnos a fogoly jelenlegi vadászati helyzete (csak a telepített egyedszám 50 %-a vadászható le) nem kedvez a kibocsátásoknak és egyáltalán a tenyésztésnek. Két jó telep működik ma hazánkban a Balatonnagybereki ÁG HUN-OR rendszerének noszlopi, s a „Béke” Vt.

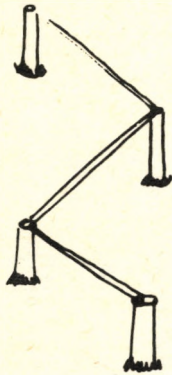

gyomaendrődi telepei. A törzsállomány 1985-ben csak 180 pár volt. A HUN-OR jelentős fejlesztéseket tervez, de nincs még meg a vadgazdálkodókban a megfelelő vállalkozói szellem a fogolytelepítésekhez. Mindezek szükségessé tették, hogy javasoljuk a fogoly megmentését a vadgazdálkodás és a természetvédelem együtt oldja meg. A kijelölt 6 géncentrumból kiindulva egy állományregeneráció hajtandó végre. Ehhez mind a 6 körzet peremén – esetleg új telepek létesítésével – intenzív kibocsátásokra van szükség. Így talán pótolható a szaporulat kiesés. Ehhez a pénzügyi feltételeket meg kell teremteni addig, míg nem késő.

3. *Fácánkibocsátások:* Elsősorban állathigiéniai kérdés, hogy csak megfelelően ellátott madarakat szabad kibocsátani. Bizonyos területeken mindenképpen meg kell őrizni az őshonos fogoly elsőbbségét, s itt a fácaentelepítéseket mellőzni kell.

4. Objektív tényként szólunk a télről, mégis ekkor is tehetünk valamit, un. „fogolyvárak”-ban a magas hó, a ragadozók elől menedéket találnak. Ha megfelelő takarmányt és emésztést segítő zúzóanyagot is biztosítunk számára, eredményesen vészeltetik át még a zord teleket is. S ehhez csak néhány karó, kukoricaszár, vagy fenyőgally és dróthuzal kell. Na meg szándék!

Ha időben lépünk, talán még nem késő, s a magyar fogoly megőrizhető mindnyájunk számára.

Kukorica szárból

Fenyőgallyakból

Kedves Madárbarát!

Ismeretterjesztő füzetünkben legkedvesebb madaraink egyikéről, a fogolyról ejtettünk egy-két szót. Ne feledje azonban, hogy erdeinkben, kertekben, parkokban még sok más madár él. Ha szeretné még jobban megismerni őket, ha szeretné tudni, mit tehetne érdekükben, jöjjön közénk, legyen tagja a Magyar Madártani Egyesületnek. Legfontosabb célkitűzésünk, hogy minden hazai madárbarátot magunk köré tömörítsünk. Minél többen vagyunk, annál többet tehetünk madaraink gyakorlati védelme érdekében.

Központi irodánk és postacímünk:

**Magyar Madártani Egyesület,
1121 Budapest, Költő u. 21.**

**Irta: Dr. Faragó Sándor
Fotók: Dr. Faragó Sándor, Dr. Studinka László
Címlapterv: Muray Róbert**

**Kizárólag belső terjesztésre.
Készült: MME házi nyomdájában
Felelős kiadó: Péchy Tamás**